

Omgaan met mensen uit verschillende culturen

Het onderwerp van dit topic vindt zijn oorsprong in het steeds 'internationaler' worden van onze Nederlandse samenleving. In dit topic wordt belicht hoe we ernaar kijken en wat we ermee kunnen. Dit eerste artikel geeft een overzicht van de stand van zaken in Nederland. Ook wordt er antwoord gegeven op enkele fundamentele vragen.

Door: Frank Jacobs & Sebastiaan Platvoet

Nederland worstelt nog altijd met zijn ethisch en cultureel veranderende bevolkingsamenstelling. Ter illustratie een aantal uitspraken, gebaseerd op ervaringen van alledag, uit bijdragen van medewerkers en studenten van een multiculturele instelling (Dekker & Rooyen, 2009).

"Het belang van interculturele communicatie wordt vaak erg onderschat. In een debat werd mijn idee bevestigd. Iemand uit het publiek gaf aan dat hij vond dat we elkaar in Nederland niet moeten 'overvragen'. Hij bedoelde hiermee dat we niet teveel vragen moeten stellen over elkaars achtergrond, cultuur en gebruiken. Ik denk dat het een misverstand is te denken dat je al over voldoende informatie over de ander beschikt en dat je de persoon tegenover je daarom niks meer hoeft te vragen. Een gebrek aan informatie over de ander kan al snel leiden tot interculturele miscommunicatie" (Jacqueline de Rooij).

"We missen de diplomatie voor het omgaan met elkaar omdat er te veel angst is. Angst voor de ander. Angst voor religie. Angst voor kleur. Sowieso angst voor alles wat niet hetzelfde is als je zelf gewend bent. Deze angst komt doordat wij het 'onze' met het 'andere' gaan vergelijken als we in aanraking komen met een andere cultuur. Dit doen we bewust of onbewust wanneer we bijvoorbeeld naar het journaal kijken" (Abdel Bouzitt).

"Processen van in- en uitsluiting spelen een rol binnen sociale netwerken en worden in de communicatie vaak zichtbaar. Interculturele omgangsvormen horen gericht te zijn op insluiting. Uitsluiting gebeurt vaak onbedoeld, uit onwetendheid en angst, en is vaak onzichtbaar voor wie er niet op gespitst is" (Wilma van der Westen).

"Een samenleving kan veel religieuze verschillen verdragen. Burgers kunnen - ondanks verschillende en elkaar uitsluitende geloofsopvattingen - gedeelde belangen behartigen en werken aan gezamenlijke doelen. Samen dezelfde kant op kijken, laat meer ruimte voor vrijheid dan elkaar in de ogen kijken "... Samen dezelfde kant op kijken creëert een wij-gevoel dat ruimte laat voor persoonlijke verschillen van levensovertuiging" (Kars Veling).

"Multicultureel of intercultureel, een samenleving met migranten heeft het moeilijker dan een samenleving van migranten. Het eigene van een historisch gegroeide homogeniteit houdt onvermijdelijk uitsluiting in van het niet-eigene, het andere en het vreemde. Een migrantensamenleving is juist voorzien van een rijk aanbod aan insluitingsmechanismen, die erop gericht zijn de nieuweling er zo snel mogelijk bij te laten horen. Alloctonen en autoctonen weten beide dat in Nederland sociale insluiting nodig en onvermijdelijk is, maar over en weer worstelen zij met de uitsluitingsmechanismen van samenlevingen die niet op de komst van nieuwelingen zijn ingesteld. Interculturele omgangsvormen zijn pogingen om te voorkomen dat de eigen worsteling een conflict met de anderen wordt" (Paul Schnabel).

Deze ervaringen geven een blik op hoe er op een multiculturele instelling met elkaar wordt omgegaan. Uit deze selectie van ervaringen kan worden opgemaakt dat we meer van elkaars culturele achtergronden moeten weten. Pas dan kunnen we beter met elkaar samenleven en samenwerken. Daarnaast moeten we angst ten aanzien van onderlinge verschillen los proberen te laten, en gezamenlijk dezelfde kant op kijken, dat laat ruimte voor vrijheid. Met het meer te weten komen, moeten we ook wennen aan het niet-eigene, het andere, het vreemde. Een Duitse hoogleraar aan de Sportuniversiteit Leipzig heeft mooi verwoord hoe aan te kijken tegen het leven in het buitenland: "Was mann in ein anderes Land erlebt is nicht besser oder schlechter, es ist einfach nur anders". Dit is de kern van de houding die mensen zouden moeten aannemen. Oordeel niet te snel, zeker niet vanuit jouw perspectief, en probeer nieuwe situaties te beschouwen en je in te leven in andere mensen en andere culturen.

Met dit als perspectief gaan we allereerst met behulp van het werk van Hofstede en Hofstede (2007) in kaart brengen wat cultuur is om vervolgens in te gaan op hoe de verschillende culturen getypeerd kunnen worden, dit om meer over culturen te weten te komen. Met de opgedane kennis stappen we de praktijk in om de praktijk van alledag in het bewegingsonderwijs te beschrijven en betekenis te geven.

Vragen

We starten met een aantal vragen. Wat is cultuur en hoe kan je omgaan met kinderen/leerlingen die uit verschillende culturen komen? Wat zijn eigenschappen van verschillende culturen? Vragen waar we in dit artikel een antwoord op willen geven. Dit doen we door gebruik te maken van het werk van Hofstede en Hofstede (2007) waarin onder andere wordt ingegaan op typering van mensen uit verschillende culturen.

Cultuur

Het begrip cultuur, zo geven Hofstede en Hofstede (2007) weer, is een collectief verschijnsel. Het is in meer of mindere mate gedeeld door mensen die leven in dezelfde

Hoe gaan we hiermee om?

omgeving. In Nederland gaat het om de mensen die in Nederland leven en gedeelde waarden respecteren en naleven. Het betreft hier de ongeschreven regels van het spel van omgaan met elkaar in verschillende situaties en contexten. Deze gedeelde regels zijn daarmee langzamerhand eigen gemaakt, dus aangeleerd. Die cultuur eigen maken, gebeurt door overdracht via het contact met anderen. Cultuur wordt daarmee gezien als een collectieve mentale programmering die de leden van een groep of categorie mensen onderscheidt van die van andere (Hofstede & Hofstede, 2007). Hoe kan je nu deze mentale programmering van verschillende groepen of categorie mensen van elkaar onderscheiden? Anders gezegd hoe en, op welke thema's typeer je de mentale programmering van mensen die behoren bij een bepaalde cultuur?

Ook hier volgen we de literatuur van Hofstede en Hofstede (2007) die op een aantal aspecten een cultuur typeert waardoor die kan worden vergeleken met andere culturen. Dit is mogelijk gemaakt door als onderzoek gebruik te maken van vragenlijsten met de vier typeringen als factor (gedraging) in de lijst. Een aspect, dimensie, bundelt een aantal verschijnselen in een samenleving die in combinatie blijken voor te komen.

- 1 Het meten van maatschappelijke ongelijkheid: de machtafstand-index.
- 2 Individualisme en collectivisme, de individualisme-index.
- 3 Masculiniteit-femininiteit, de masculiniteitindex.
- 4 Het meten van de (in)tolerantie voor onzekerheid in een samenleving, de onzekerheidsvermijdingsindex.

Met deze vier dimensies gaan we vervolgens naar vier culturen kijken. De studie van Hofstede en Hofstede (2007) heeft gegevens van

ongeveer 78 landen. De keuze van de vier culturen is pragmatisch, gebaseerd op de culturele achtergrond van veel leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs. We richten ons op de Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Nederlandse cultuur en die bespreken en vergelijken we ten opzichte van de totale lijst.

De machtafstandindex

De term machtafstand is ontleend aan de Nederlandse sociaalpsycholoog Mauk Mulder. Hij onderzocht de emotionele afstand die mensen met meer en minder macht van elkaar scheidt. Machtafstand wordt gezien als 'de mate waarin minder machtige leden van instanties of organisaties in een land verwachten en accepteren dat de macht ongelijk verdeeld is' (Hofstede & Hofstede, 2007). Hoge score laat zien dat er veel machtafstand is en een lage score niet (range scores is van 11-104). Suriname heeft met 85 de hoogste van de vier landen gevolgd door Marokko met 70, Turkije met 66 en Nederland scoort met 38 relatief laag. Een lage machtafstand betekent je als docent verwacht dat leerlingen zelf initiatief nemen, hun eigen weg proberen te vinden, spontaan hun mond opdoen en jou ook durven tegenspreken (Fardonc&Wursten, 2012). Vanzelfsprekend betekent een hoge machtafstand het omgekeerde.

De individualisme-index

De term individualisme geeft aan of de onderlinge band tussen de individuen los is of dat er meer sprake is van een hechte groep (collectivistisch) die levenslange bescherming biedt in ruil voor loyaliteit. De range van de scores is van 6- 91. Het land met de laagste score (minst individueel) is Turkije met 37, gevolgd door Marokko met 46 en Suriname met 47. Nederland echter is verreweg het meest individueel met een score van 80. In een sterk individualistische

»

Contact:

sebastiaan.platvoet@han.nl

FOTO: HANS DIJKHOFF

Zomaar een schoolklas

cultuur is gezichtsverlies niet zo belangrijk, is het openlijk aangaan van een confrontatie met een leerling soms zinvol en gelden dezelfde regels voor iedereen.

De masculiniteitindex

Een samenleving is meer masculien als sekserollen duidelijk gescheiden zijn, mannen dienen assertief en hard te zijn en gericht op materieel succes. Een samenleving wordt meer feminiën genoemd als sekserollen elkaar overlappen zowel mannen als vrouwen worden geacht bescheiden en teder te zijn en gericht op de kwaliteit van het bestaan. De range van score is van 5 (feminiën) tot 110 (masculien). Nederland scoort met 14 zeer feminiën, gevolgd door Suriname met 37, Turkije met 45 en Marokko scoort 53 (ergens in de middenmoot). In een sterk feminine cultuur zijn leerlingen vaak meer bescheiden, sterren kent men niet, wordt er veel onderlinge feedback gegeven en wordt van iedereen verwacht zich niet teveel te onderscheiden van anderen (Fardonc&Wursten, 2012).

De onzekerheidsvermijdingsindex

Deze index geeft weer de mate waarin dragers van een cultuur zich bedreigd voelen door onzekerheid of onbekende situaties, dit gevoel wordt onder andere uitgedrukt in stress en in de behoefte aan voorspelbaarheid: formele en informele regels.

Als de score laag is geeft dat aan dat er een laag gevoel van onzekerheid heerst en hoog uiteraard dat er een hoog gevoel van onzekerheid heerst. De range is van 8-112. Nederland is het laagst scorend van de vier landen met 53, gevolgd door Marokko met 68, Turkije met 85 en de hoogste score voor Suriname met 92. In een cultuur met een lage onzekerheidsvermijding mag je als docent zeggen 'ik weet het ook even niet', wordt creativiteit en flexibiliteit gewaardeerd, dienen docenten emoties te onderdrukken en verwachten docenten inbreng van alle leerlingen.

Wat kunnen/moeten we hiermee?

Wat weten we nu op basis van deze informatie van de vier gekozen culturen en wat kan/moet je als docent hiermee? Allereerst dat er verschillen zijn tussen de vier culturen, waar Nederland het meest extreem scoort. Ten aanzien van machtsafstand scoort Nederland het laagst van de vier landen, Nederland is verreweg het meest individueel van de vier culturen, is uiterst in femininiteit en voelt zich niet bedreigd door onzekere situaties. In alle gevallen is Nederland het hoogst of laagst in de scores in vergelijking met de andere drie culturen. Betekent dit ook het meest uitgesproken? De Surinaamse cultuur kan getypeerd worden als hoge machtsafstand, gemiddeld individueel, vrij laag masculien (meer feminiën) en zich sterk bedreigd voelend door onbekende situaties. De Marokkaanse cultuur heeft een relatief hoge machtsafstand, gemiddelde score op individualiteit, gemiddeld masculien en ook gemiddeld bedreigd door onbekende situaties. De Turkse cultuur heeft een relatief hoge machtsafstand, iets meer collectief gericht is gemiddeld masculien en een relatief hoge score op het bedreigd voelen door onbekende situaties. Kennis en begrip hebben voor verschillen in cultuur is essentieel om een goede relatie te hebben met alle leerlingen. Een goede relatie is noodzakelijk om elk kind optimaal te helpen ontwikkelen. Dat betekent dus ook dat je weet hoe een leerling aankijkt tegen macht/autoriteit, wat het belang is van een groep, hoe masculien/feminiën een leerling is en wat de mate van onzekerheidsvermijding is. ◀